Humanitas Pedagogika i Psychologia, ss. 157-166
ISSN 2956-3992

Artykuł przeglądowy (review article)

Data wpływu/Received: 4.06.2024
Data recenzji/Accepted: 9.12.2024
Data publikacji/Published: 31.12.2024

Źródła finansowania publikacji: Akademia Bialska

DOI: 10.5604/01.3001.0055.0304

Author's Contributions:
(A) Study Design (projekt badania)
(B) Data Collection (zbieranie danych)
(C) Statistical Analysis (analiza statystyczna)
(D) Data Interpretation (interpretacja danych)
(E) Manuscript Preparation (redagowanie opracowania)
(F) Literature Search (badania literaturowe)

Marzena Ruszkowska[1]

ZDOLNY WYCHOWANEK PIECZY ZASTĘPCZEJ WYZWANIEM DLA NAUCZYCIELA

WSTĘP

We wszystkich współczesnych koncepcjach zdolności uwzględnia się przede wszystkim rolę osobowości i środowiska (Sękowski, 2000). Biorąc pod uwagę literaturę (Gwiazdowska-Stańczak, Sękowski, 2018; Dyrda, 2012; Ruszkowska, 2022) i wyniki badań własnych, można stwierdzić, że sukcesy podopiecznego zależą od wielu różnych czynników, tj.: inteligencji, kreatywności, uwarunkowań osobowościowych (motywacja, pracowitość, samoocena), jak również środowiska, w którym się rozwija. Szczególne znaczenie w rozwoju dziecka ma rodzina (Kawula, 2004). Niesprzyjające warunki (wszelkiego rodzaju dysfunkcje środowiska

[1] ORCID: 0000-0003-3262-6641; Akademia Bialska im. Jana Pawła II, Zakład Pedagogiki; r-ska. marzena@wp.pl

rodzinnego i w efekcie umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej) mogą spowodować zahamowanie lub zanik rozwoju zdolności. Jednakże badania prowadzone w środowiskach zastępczych pokazują potencjał wychowanków, który często ginie w systemie z powodu braku środków, możliwości czy odpowiedniego wsparcia (Ruszkowska, 2020, 2022; Ruszkowska, Zmysłowska, 2023).

Obok rodziny istotne znaczenie w rozpoznawaniu potencjału dziecka, rozwijaniu jego zdolności i zainteresowań ma środowisko szkolne (Limont, 2010; Łukasiewicz-Wieleba, 2013). Wsparcie dziecka zdolnego przez środowisko szkolne i innych specjalistów powinno być ściśle skorelowane z działaniami jego rodziców. Tylko takie działania, jak: koncentrowanie się na dziecku, stosowanie aktywizujących metod i form pracy, zachęcanie do samodzielnego myślenia, motywowanie do działania czy zaspokajanie różnorodnych potrzeb, między innymi poznawczych, emocjonalnych i społecznych (Fechner-Sędzicka, 2013, s. 15), mogą zapewnić dziecku poczucie bezpieczeństwa. W przypadku zdolnych wychowanków pieczy zastępczej szczególną rolę zatem odgrywać będzie odpowiednia współpraca placówek edukacyjnych ze środowiskami zastępczymi, w tym praca nauczyciel – rodzic zastępczy/opiekun-wychowawca.

PROCEDURA BADAWCZA/METODY/PROBLEMATYKA

Analizom poddano 27 przypadków zdolnych wychowanków środowisk zastępczych przebywających w pieczy instytucjonalnej oraz pieczy rodzinnej. Przy czym procedury wyłaniania przypadków różniły się od siebie, bowiem w odniesieniu do pieczy instytucjonalnej wykorzystano wyniki dwufazowych badań mieszanych mających charakter ilościowo-jakościowy. W pierwszej fazie zrealizowano badania sondażowe w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego i rodzinnego, świeckich i prowadzonych przez siostry zakonne usytuowanych na terenie 6 województw: lubelskiego, warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego oraz mazowieckiego. W badaniu ilościowym wykorzystano: kwestionariusz ankiety skierowany do podopiecznych (10 lat i powyżej), który uzupełniło 633 wychowanków; następnie przeprowadzono indywidualne wywiady kompletnie kierowane z dyrektorami placówek lub osobami wyznaczonymi przez dyrekcję (najczęściej wychowawcami), najlepiej zorientowanymi w sytuacji poszczególnych wychowanków (łącznie 48 wywiadów); a także Test dla rodziców Davida Lewisa, na który składa się 40 pozycji opisujących cechy dziecka zdolnego (uzupełniono 38 testów), co ostatecznie pozwoliło na wyłonienie 20 przypadków zdolnych podopiecznych, których poddano odrębnym analizom w fazie jakościowej. W ramach badań jakościowych zastosowano studia przypadków, które oparto na wywiadach jakościowych z dyrektorami placówek opiekuńczo-wychowawczych lub osobami wyznaczonymi przez dyrekcję. Badanie miało miejsce w 2020 roku.

Z kolei w pieczy rodzinnej skorzystano z nominacji rodzicielskich (w tej roli rodzice zastępczy), których zadaniem było wskazanie podopiecznych o zdolnościach ogólnych bądź/i kierunkowych. Następnie wykorzystano Zestaw kontrolny do rozpoznawania ogólnych zdolności naukowych G. Lewisa oraz Test dla rodziców Davida Lewisa „Moje dziecko…" służący do rozpoznawania zdolności muzycznych, artystycznych, przywódczych, sprawności intelektualnej oraz zdolności ogólnych. Uzdolnienia sportowe diagnozowano na podstawie wysokich osiągnięć w zawodach sportowych przynajmniej na poziomie regionalnym. Kolejny etap stanowiły wywiady jakościowe z opiekunami zastępczymi. Przy czym podkreślić należy, że badania jakościowe w pieczy rodzinnej stanowią niejako rodzaj pilotażu w celu potwierdzenia zasadności przyjętych narzędzi badawczych i procedur wyłaniania przypadków zdolnych wychowanków na podstawie nominacji rodzicielskich.

Według Earla Babbie'ego (2008) wywiad jakościowy jest interakcją pomiędzy prowadzącym wywiad a respondentem. Prowadzący ma ogólny plan badania, jednak nie jest to konkretny zestaw pytań, które należy zadać w ustalonym porządku. Wywiad można traktować jako rozmowę, w której prowadzący kładzie nacisk na pewne tematy. Projekt wywiadu jakościowego jest elastyczny, etapowy i ewolucyjny, co oznacza m.in. modyfikację pytań podczas wywiadu (H. Rubin, R. Rubin, 1997). Krzysztof Rubacha (2008) uważa, że z definicji wywiadu można wyprowadzić dwa kryteria jego klasyfikacji. Po pierwsze, jest nim stopień, w jakim badacz kieruje wywiadem, po drugie, liczba badanych uczestniczących w wywiadzie. W niniejszych badaniach mamy do czynienia z wywiadem indywidualnym (badacz rozmawia tylko z jednym respondentem) oraz częściowo kierowanym (gdzie badacz przerywa wypowiedzi badanego, zadając mu szczegółowe pytania).

Dla potrzeb publikacji postawiono następujące problemy badawcze: Jak kształtuje się współpraca środowisk zastępczych ze środowiskiem szkolnym w zakresie wspierania zdolności wychowanków? Czy i jakiego typu trudności sprawiają zdolni wychowankowie w środowisku szkolnym? Cele podjętych badań można za Tadeuszem Pilchem (2010) uznać za poznawcze i diagnostyczno-wyjaśniające, bowiem zajęto się analizą możliwości wspierania zdolności u wychowanków pieczy instytucjonalnej i rodzinnej poprzez odpowiednią współpracę, podjęto także próbę wskazania najważniejszych problemów w pracy ze zdolnym wychowankiem w środowisku szkolnym.

WSPÓŁPRACA ŚRODOWISK ZASTĘPCZYCH Z PLACÓWKAMI EDUKACYJNYMI

Badania pokazały nieznaczne różnice dotyczące współpracy pomiędzy środowiskami edukacyjnymi a środowiskami pieczy zastępczej rodzinnej i środowiskami pieczy instytucjonalnej. Mniej korzystnie i z licznymi trudnościami ta współpraca układa się na linii szkoła – placówka opiekuńczo-wychowawcza. Opie-

kunowie wychowanków przebywających w pieczy instytucjonalnej wskazują bowiem takie problemy, jak: stygmatyzowanie dzieci z placówki i kierowanie się stereotypowym postrzeganiem wychowanka jako ucznia trudnego, problemowego; brak zrozumienia ze strony nauczycieli dla trudnej sytuacji dzieci wywodzących się z pieczy; brak przygotowania nauczycieli do pracy ze zdolnym wychowankiem; stereotypowe myślenie na temat uczniów zdolnych (jako tych, którzy posiadają wysoki iloraz inteligencji i osiągają wysokie wyniki w nauce).

Potwierdzenia wskazanych trudności można szukać w wybranych wypowiedziach wychowawców, dyrektorów, koordynatorów instytucjonalnej pieczy zastępczej:

„dzieci, są nieufne wobec nauczycieli, nie chcą się angażować w życie szkolne, bowiem szkoła je stygmatyzuje" (województwo podkarpackie, środowisko wiejskie);

„szkoła nie dość, że nie stosuje żadnych nowatorskich metod pracy z uczniem zdolnym, zdaje się nie dostrzegać talentu i postrzega chłopaka przez pryzmat placówki, pomimo wyraźnych uzdolnień matematycznych podopieczny nigdy nie był zaproszony do żadnego konkursu czy olimpiady" (województwo lubelskie, małe miasto);

„w szkole można spotkać się ze stereotypem dziecka placówkowego jako tego gorszego, w sytuacji gdy coś złego dzieje się w szkole, np. dochodzi do kradzieży, w pierwszej kolejności podejrzewa się dzieci z placówki" (województwo warmińsko-mazurskie, małe miasto);

„nauczycielom często brakuje otwartości na problemy wychowanków, nie przejawiają też chęci niesienia im pomocy, z czego wynikają rozbieżności oczekiwań ze strony wychowawc**ów** (występujących niejako w roli rodzic**ów**) a nauczycielami w szkołach" (województwo podkarpackie, środowisko wiejskie);

„nauczyciele ewidentnie nie radzą sobie z problemami wychowanków, nadużywając przy tym wezwań do szkoły placówkowych wychowawców, aby za nich rozwiązywali trudności wychowawcze, np. uczeń źle się zachowuje, chodzi po klasie (ponieważ się ewidentnie nudzi), wówczas wzywa się wychowawcę z placówki do szkoły, aby rozwiązał problem" (województwo lubelskie, małe miasto).

Oczywiście, niektóre ze wskazanych problemów pojawiały się także na linii szkoła – rodzina zastępcza, jednakże indywidualne podejście rodziców zastępczych, ich zaangażowanie we współpracę, często liczne pobyty w szkole i rozmowy z wychowawcą, nauczycielami, dyrekcją, pedagogiem na temat problemów wychowanka powodowały, iż po pewnym czasie ta współpraca przynosiła korzystne efekty.

Potwierdza to wypowiedź jednego z opiekunów zastępczych (województwo lubelskie, średnie miasto): „na początku pobytu w naszej rodzinie na etapie szkoły podstawowej były problemy we współpracy ze szkołą, chłopiec był oskarżany o różne rzeczy (których najczęściej nie zrobił), ale zawsze był podejrzewany jako pierwszy […]. Dopiero liczne wizyty w szkole, tłumaczenia, rozmowy, spotkania pozwoliły na normalizację tej sytuacji". Z kolei inny opiekun dodaje, że aby współpraca ze szkołą była na poprawnym poziomie, został nawet „poproszony o przeszkolenie Rady Pe-

dagogicznej w zakresie problemów i trudności, z jakimi wiąże się opieka zastępcza i pobyt ich wychowanka w szkole" (województwo lubelskie, środowisko wiejskie). Jeszcze inny stwierdza, że „liczne pobyty w szkole spowodowały, iż dostał propozycję zostania przewodniczącym Rady Rodziców […]. A w związku z faktem, że w tej samej szkole były dzieci z rodziny zastępczej i placówki opiekuńczo-wychowawczej, to jego podopieczni wypadali znacznie korzystniej w oczach nauczycieli" (województwo lubelskie, środowisko wiejskie).

Jak się okazuje, na jakość współpracy ze środowiskiem szkolnym bardzo duży wpływ ma częstotliwość kontaktów z wychowawcami klas, nauczycielami, dyrekcją oraz wykazywane zainteresowanie problemami dziecka. Niestety, pracownicy placówek opiekuńczo-wychowawczych nie mają możliwości utrzymywania tak częstych kontaktów ze środowiskiem szkolnym, bowiem do obowiązków wychowawców należą wszelkie oddziaływania opiekuńczo-wychowawcze skierowane do wszystkich podopiecznych, w tym opracowanie planu pomocy dziecku i praca z nim zgodnie z tym planem; praca z grupą dzieci oraz praca indywidualna z dzieckiem; utrzymywanie kontaktów z rodziną biologiczną poszczególnych wychowanków; przygotowanie do procedury usamodzielnienia i wiele innych wynikających z obowiązujących regulacji prawnych (ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 r., art. 93; rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 16 listopada 2023 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej § 13.2, § 15.1, § 17.1).

Należy się więc zastanowić nad przyczynami wskazanych trudności i możliwymi ich rozwiązaniami. Tym bardziej że tego typu problemy we współpracy pomiędzy jednostkami pieczy zastępczej a środowiskiem szkolnym obserwują też inni badacze problematyki (Hrynkiewicz, 2006; Klimek, 2008; Ruszkowska i in., 2018).

WYBRANE TRUDNOŚCI W PRACY ZE ZDOLNYM WYCHOWANKIEM ŚRODOWISK ZASTĘPCZYCH

Uczeń zdolny w środowisku szkolnym to zawsze pewnego rodzaju wyzwanie dla nauczyciela, tym bardziej jeśli wywodzi się z pieczy zastępczej. Uczeń taki wymaga bowiem nie tylko znajomości metod pracy z dzieckiem zdolnym, ale także dobrego rozeznania w specyfice funkcjonowania wychowanków środowisk zastępczych.

Podkreślić należy, iż najczęściej rozwój poznawczy dzieci uzdolnionych jest znacznie lepszy niż ich rozwój społeczno-emocjonalny, co potwierdzają również badania prowadzone wśród zdolnych wychowanków środowisk zastępczych (Ruszkowska, 2022). Dlatego też zdolni wychowankowie nie sprawiają trudności dydaktycznych, ale mają problemy z relacjami rówieśniczymi, co podkreślają w swoich wypowiedziach respondenci:

„nasza podopieczna przejawia bardzo duże problemy w funkcjonowaniu społecznym, nie potrafi się podporządkować regułom ani w szkole, ani w placówce, uważa, że nie dotyczą jej żadne obowiązki […]. Jeśli nie chce wykonywać jakichś czynności, potrafi buntować także resztę grupy, aby tylko postawić na swoim" (województwo warmińsko-mazurskie, piecza instytucjonalna);

„chłopiec przejawia bardzo duże problemy emocjonalne, reaguje nieadekwatnie do sytuacji, złości się, jest nawet agresywny, jeśli coś jest nie po jego myśli" (województwo mazowieckie, piecza instytucjonalna);

„dziewczyna odnajduje się jedynie w środowisku pieczy zastępczej, natomiast ma bardzo złe relacje z rówieśnikami w środowisku szkolnym, nie radzi sobie z własnymi emocjami, przez co ma dużo uwag na terenie szkoły, ma też problemy z zachowaniem, opuszcza dużo lekcji, nie chce uczestniczyć w zajęciach szkolnych" (województwo mazowieckie, piecza instytucjonalna).

„dziewczyna jest bardzo zdolna, jednak przejawia duże problemy społeczne, jest obojętna na zasady dobrego wychowania, nie ma autorytetów, ma tendencje do manipulacji otoczeniem, potrafi buntować resztę podopiecznych przeciw obowiązującym zasadom, lekceważy innych, łatwo popada w konflikty, przez co zaburzone jest jej właściwe funkcjonowanie zarówno w środowisku szkolnym, rówieśniczym czy placówkowym" (warmińsko-mazurskie, piecza instytucjonalna);

„dziewczyna jest zamknięta w sobie, męczy ją bycie z kolegami czy bycie w szkole, wystarczy jej pobyt w domu, gdzie najczęściej każdą wolną chwilę spędza na swoich robótkach tkackich" (województwo lubelskie, piecza rodzinna).

Fragmenty wypowiedzi respondentów potwierdzają liczne problemy zdolnych wychowanków z relacjami w środowisku szkolnym, rówieśniczym, jak też i zastępczym. Bardzo często wynika to z faktu, iż dzieci, które im bardziej odbiegają od przeciętnej dla danego wieku, tym większe mają problemy z przystosowaniem społecznym.

Z wypowiedzi dyrektorów/koordynatorów/wychowawców pieczy instytucjonalnej, ale też wypowiedzi niektórych opiekunów zastępczych wynika, że dodatkowym problemem wychowanków środowisk zastępczych jest postawa roszczeniowa. Potwierdzają to fragmenty wypowiedzi:

„dziewczyna przejawia postawę roszczeniową, za swoje nieustanne wybryki podlega ciągłemu systemowi karania, np. w formie odbierania kieszonkowego, czy różnego rodzaju zakazom, które niestety nie są skuteczne" (warmińsko-mazurskie, piecza instytucjonalna);

„problemem naszych dzieci jest fakt, iż uważają, że wszystko im się należy, nie rozumieją, że na wszystko trzeba zapracować" (województwo lubelskie, piecza rodzinna).

Ponadto zdolne dzieci pieczy zastępczej bardzo często odczuwają czy doświadczają poczucia samotności, czując się dobrze tylko we własnym towarzystwie, co podkreślają niektórzy opiekunowie i wychowawcy:

„wychowanka odnajduje się jedynie w placówce, w środowisku lokalnym i w szkole nie ma żadnych przyjaciół ani znajomych, nie jest akceptowana, ma duże problemy z zachowaniem w szkole" (województwo mazowieckie, piecza instytucjonalna);

„trudna w relacjach, nie znosi krytyki, nie jest lubiana ani w placówce, ani w szkole, jest bardzo konfliktowa, nie ma dobrych relacji nawet z młodszymi siostrami" (województwo podkarpackie, piecza instytucjonalna);

„wycofana, trzyma się raczej z boku, chociaż nie konfliktuje się z nikim, nigdy nie nawiązała żadnej przyjaźni" (województwo podkarpackie, piecza instytucjonalna);

„zamiast relacji z rówieśnikami wybiera towarzystwo komputera" (województwo podkarpackie, piecza instytucjonalna);

„bardzo konfliktowa, ciężko jej dogadać się z innymi wychowankami w placówce, podobnie jest w środowisku szkolnym, lubi rządzić i nie znosi sprzeciwu, a to niekoniecznie podoba się innym" (województwo warmińsko-mazurskie, piecza instytucjonalna);

„nie potrzebuje nikogo, najchętniej czas spędza sama ze swoimi robótkami" (województwo lubelskie, piecza rodzinna).

Podkreślić należy, iż dzieci ze środowisk zastępczych czasami starają się w szkole ukryć fakt swojego obecnego miejsca pobytu, bowiem nie chcą być stygmatyzowane i traktowane gorzej od swoich rówieśników. Potwierdza to fragment wypowiedzi dyrektora jednej z placówek usytuowanej w województwie lubelskim:

„nasza wychowanka musiała zmienić szkołę, bo w starej nie dało się wytrzymać. Dziewczyna miała wrażenie, że wszyscy szepczą poza jej plecami, że jest z patologii. Nie chciało jej się uczyć, wracała do placówki zmęczona i z bólem głowy".

W kontekście zdolności bardzo ważnym elementem jest jak najwcześniejsze rozpoznanie potencjału dziecka i praca nad jego rozwijaniem. Niestety, w pieczy instytucjonalnej praktycznie nie diagnozuje się podopiecznych pod kątem ich predyspozycji i zdolności, oferowane działania opiera się jedynie na obserwacjach wychowawców, właściwie nie prowadzi się konsultacji w tej kwestii z nauczycielami w szkole czy w poradni psychologiczno-pedagogicznej, działania placówek opiekuńczo-wychowawczych i szkół skoncentrowane są na zachowaniach problemowych wychowanków. Pracownicy pieczy instytucjonalnej wychodzą z założenia, że w pierwszej kolejności z dzieckiem powinno się pracować wychowawczo, terapeutycznie, dopiero gdy poczuje się ono bezpiecznie, zaadaptuje się do nowej sytuacji, można zająć się jego motywacją i rozwijać jego zainteresowania i zdolności.

Zupełnie inne podejście prezentują rodzice zastępczy, według których dopiero odpowiednia współpraca ze szkołą i poradnią psychologiczno-pedagogiczną może przynieść wymierne efekty, szczególnie w kontekście zdolności. Podejmowane działania opiekuńczo-wychowawcze ukierunkowane są na rozwiązywanie sytuacji problemowych, ale jednocześnie uwzględniają aktywności wychowanka, jego pasje, zainteresowania czy ewentualne zdolności.

WNIOSKI

Wychowanek pieczy zastępczej w placówce edukacyjnej stanowi wyzwanie dla nauczyciela poprzez sam fakt różnego typu problemów i zaniedbań wyniesionych z dysfunkcyjnego środowiska rodzinnego. Zatem zdolni podopieczni placówek opiekuńczo- wychowawczych czy rodzin zastępczych obciążeni traumami dysfunkcyjnej rodziny zazwyczaj wymagają znacznie więcej uwagi nauczyciela niż uczniowie zdolni wywodzący się z rodzin funkcjonalnych. Trudności widoczne są przede wszystkim w procesie socjalizacji. Ich przyczyn można się doszukiwać w pewnych cechach osób uzdolnionych, takich jak: asynchronizm w rozwoju (szybszy rozwój poznawczy w stosunku do emocjonalnego), wrażliwość emocjonalna, perfekcjonizm, potrzeba pracy na swój własny sposób, poczucie różnicy między sobą a rówieśnikami. Jest to szczególny problem w przypadku dzieci zdolnych przebywających w pieczy zastępczej, stanowią one bowiem znikomy procent społeczności zarówno placówek opiekuńczo-wychowawczych, jak i pieczy rodzinnej. Wychowankowie ci to zazwyczaj samotnicy wybierający towarzystwo książek, komputera, swoich pasji, mający niewielką liczbę potencjalnych przyjaciół.

Liczne trudności wskazywane we współpracy między środowiskami zastępczymi a placówkami edukacyjnymi świadczyć by mogły o niewystarczającym przygotowaniu nauczycieli, albo nawet jego braku (szczególnie nauczycieli poszczególnych przedmiotów) do pracy z wychowankiem środowisk zastępczych, a także o nieznajomości specyficznych problemów, jakie tym dzieciom mogą towarzyszyć. Dlatego też szczególny nacisk należałoby położyć na uświadamianie pracownikom placówek edukacyjnych, jak ważny element w pracy z wychowankiem pieczy zastępczej stanowi wsparcie od poszczególnych nauczycieli, od wychowawców szkolnych i specjalistów zatrudnianych w tym środowisku.

Ponadto należy podkreślić, że widoczne są nieznaczne różnice pomiędzy pieczą rodzinną a instytucjonalną; w tej pierwszej nieco korzystniej kształtuje się współpraca ze środowiskiem szkolnym, bowiem opiekunowie zastępczy w razie potrzeby podejmują liczne kontakty z wychowawcą szkolnym, dyrekcją, poszczególnymi nauczycielami. Dodatkowo opiekunowie zastępczy zdecydowanie częściej korzystają z pomocy poradni psychologiczno-pedagogicznych w zakresie diagnozy zdolności u swoich podopiecznych.

BIBLIOGRAFIA

Dyrda, B. (2012). *Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych. Studium społeczno-pedagogiczne*. Wydawnictwo Akademickie „Żak", Warszawa.

Fechner-Sędzicka, I. (2013). *Model pracy z uczniem zdolnym w szkole podstawowej. Jak praktycznie i systemowo zorganizować edukację uczniów zdolnych na poziomie szkoły podstawowej?* Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa.

Gwiazdowska-Stańczak, S., Sękowski, A.E. (2018). *Rodzina uczniów zdolnych*. Difin SA, Warszawa.

Hrynkiewicz, J. (2006). *Odrzuceni. Analiza procesu umieszczania dzieci w placówkach opieki*. ISP, Warszawa.

Kawula, S. (2004). Funkcja opiekuńcza współczesnej rodziny polskiej. W: S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke (red.). *Pedagogika rodziny*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

Klimek, L. (2008). Obraz własnej osoby wychowanków domów dziecka. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, nr 4, 32–36.

Limont, W. (2010). *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*. GWP, Gdańsk.

Łukasiewicz-Wieleba, J. (2013). Szkoła i nauczyciele wobec uczniów zdolnych. W: M. Jabłonowska (red.), *Środowisko edukacyjne uczniów zdolnych*. Universitas Rediviva, Warszawa.

Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 16 listopada 2023 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej (Dz.U. z 2023, poz. 2528).

Ruszkowska, M. (2022). *Instytucjonalna piecza zastępcza wobec zdolnych podopiecznych*. Akademia Bialska Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II, Biała Podlaska.

Ruszkowska, M. (2020). Wybrane aspekty funkcjonowania dziecka zdolnego w pieczy zastępczej. *Przegląd Pedagogiczny, nr 2*, s. 232-242.

Ruszkowska, M., Wołosiuk, B., Sobczuk, S., Zdunkiewicz, P. (2018). Współpraca placówek opiekuńczo-wychowawczych z instytucjami edukacyjnymi. *Rozprawy Społeczne,* 12(2), 51–56.

Ruszkowska, M., Zmysłowska, M. (2023). Academic Functioning of Gifted Students in Foster Care. *Journal of Modern Science. Vol. 51, issue 2*, p. 506-527.

Sękowski, A.E. (2000). *Osiągnięcia uczniów zdolnych*. TN KUL, Lublin.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 r. (Dz.U. 2024, poz. 177).

ZDOLNY WYCHOWANEK PIECZY ZASTĘPCZEJ WYZWANIEM DLA NAUCZYCIELA

Streszczenie: Zdolności warunkowane są przede wszystkim czynnikami osobowymi i środowiskowymi. W przypadku zdolnych wychowanków środowisk zastępczych istotną rolę odgrywa odpowiednia współpraca placówek edukacyjnych ze środowiskami zastępczymi, w tym praca nauczyciel – rodzic zastępczy/opiekun-wychowawca. Zatem warto odpowiedzieć na pytania: Jak kształtuje się współpraca środowisk zastępczych ze środowiskiem szkolnym w zakresie wspierania zdolności wychowanków? Czy i jakiego typu trudności

sprawiają zdolni wychowankowie w środowisku szkolnym? Odpowiedzi szukano w analizach 27 przypadków zdolnych wychowanków środowisk zastępczych przebywających w pieczy instytucjonalnej oraz pieczy rodzinnej. Badania pokazały liczne trudności we współpracy pomiędzy środowiskami zastępczymi (zwłaszcza instytucjonalnymi) z placówkami edukacyjnymi, przybliżyły również wybrane problemy związane z funkcjonowaniem zdolnego wychowanka pieczy zastępczej w przestrzeni edukacyjnej.

Słowa kluczowe: dziecko zdolne, nauczyciel, piecza zastępcza

GIFTED FOSTER CARE PUPIL IS A CHALLENGE FOR A TEACHER

Abstract: Abilities are primarily conditioned by personal and environmental factors. In the case of gifted pupils of foster environments, an important role is played by appropriate cooperation between educational institutions and foster environments, including the work of the teacher - foster parent/carer - educator. So, it is worth answering the following questions: How is the foster environment collaboration with the school environment shaped in regard to supporting pupils' abilities? Do gifted pupils face any difficulties in the school environment, and what types of difficulties do they face? Answers were sought in analyses of 27 cases of gifted pupils in foster care residing in institutional care and family care. The research showed a number of difficulties in cooperation between foster environments (especially institutional ones) with educational institutions, as well as brought to light selected problems related to the functioning of a gifted foster care pupil in the educational space.

Keywords: gifted child, teacher, foster care